

1704

4

15. Junij 1600
1704

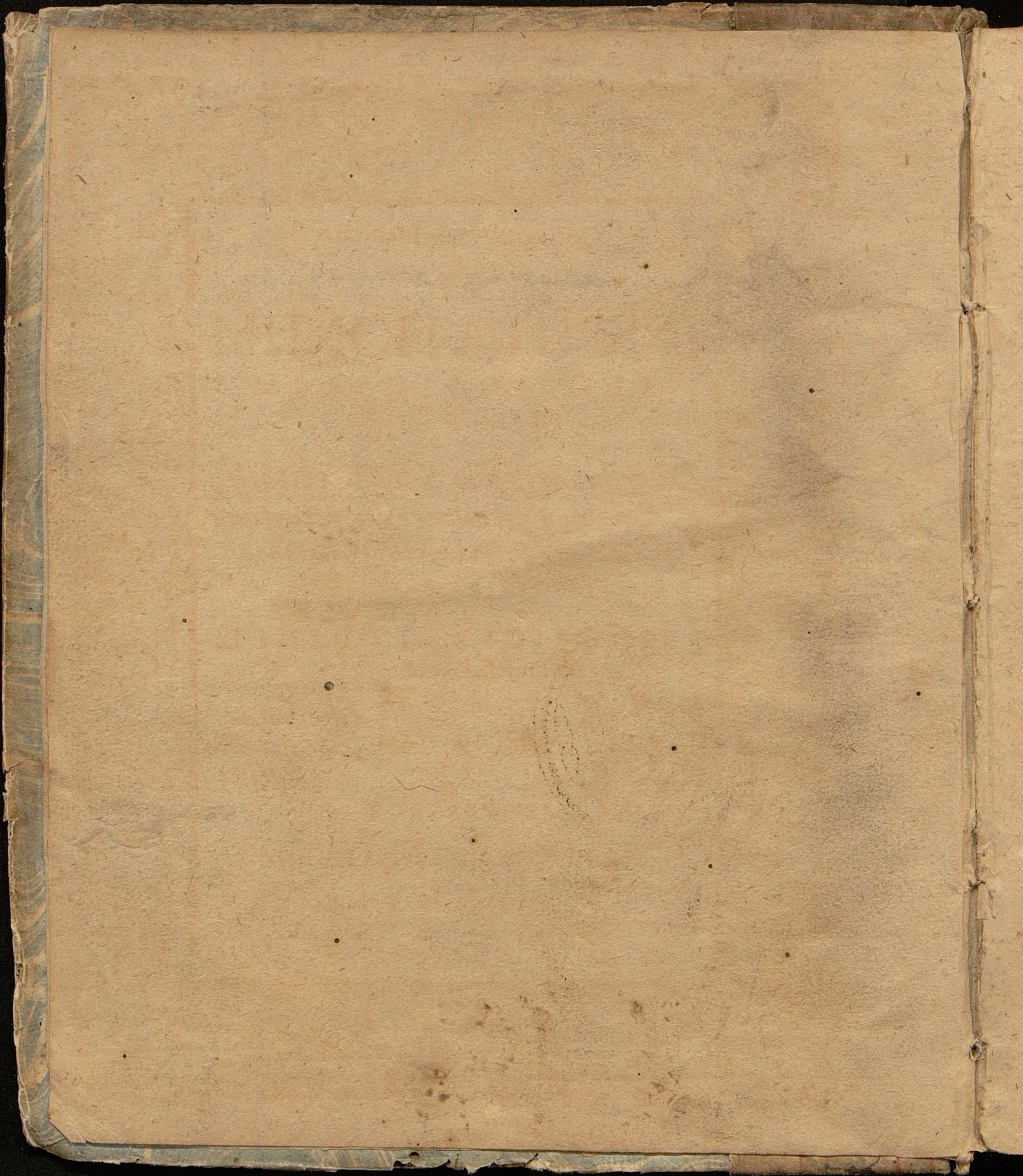

INDEX DISPUTATIONUM

- XII Disput. Vide p. 4
 sub Praesidio S. Frid. Bal
 duini.
-
- 13 De verbis testamenti Iesu
 Christi filii Dei, hoc est
 corpus meum, hoc est sanguis
 meus Pr. Balduin.
- 14 De Prae destinatione
 Pr. D. Jos. Gerhardi
- 15 Oratio De Friderico Myco.
 nio Theologo constantib. et
 primo Thuringorum Evangelista
 ab. D. Ant. Brobo
- 16 De Dei et Christi Oratoris
 nostri Mediatoris nostri, apud
 creaturas gubernandas
 universali et speciali pre
 sentia. D. Bal. Mentzner
 D. Iust. Feurbornii
- 17 Abstergio Calumniarum
 Jos. Cocci. Pr. Balb.
 Mentzneri.
- 18 De Baptismo conclusionibus
 comprehensus. Pr. D.
 Petri Piscatoris
- 19 De persona Iesu Christi ser
 vatoris nostri Pr. D. Ambro.
 Reudenio
- 20 De Baptismo initiationis
 Sacramento Pr. D. Georgii
 Mylii
- 21 De visitatione eccle
 siastica Pr. D. Georgii
 Mylii.
- 22 Carolestadius redivivus
 contra Calvinianos Pr. D.
 Georgii Mylii.
- 23 De verbo Dei scripto,
 et traditionibus in
 scriptis. In Disputationes
 X distributa. sub Praes.
 D. Leonhardi Huteri.
- Indice decem Disputationum
 vide p. 2. in disp. 1.
- 34 Threnologia de obitu
 Principis Friderici Wilhelmi
 auctore D. Georgio Mylio.
- 35 Panegyris Actus Doctore
 juniorum consultum i. de Jos.
 Stigeli et Mylii de inaugu
 ratione Acad. Salanae.
- 36 Modus inveniendae concordiae
 in contrav. De electione ad
 vitam a Sam. Hutero a.
 2 in morte Principis Saxoniae
- 37 Ad Tragediam Virgilianam
 de Aenea et Lavinia
- 38 166 Selectiones Epistolae D.
 ps. Melancthonis ad D. Frid.
 Myconium conscriptae et
- 39 De viro sancto Martino
 Lutbero.
- 40 Votum nuptiale

Baldwin: Disp. omnes in
universos Biblia locos
collectae ab eius auditore,

Franciscus Schlegel
W. Pm.

2 14
13
A. A.

• Disputatio ordinaria,

De

VERBIS TESTA-
MENTI JESU CHRISTI
Filij Dei,

HOC EST CORPUS MEUM.
HOC EST SANGUIS MEUS.

Adjuvante Spiritus S. gratiâ,

In celeberrima Academiâ WITEBERGENSI
publicè proposita, & Calvinianorum
strophis opposita,

PRAESIDE

FRIDERICO BALDUI-

no SS. Theol. D. Pastore &
Prof. publ.

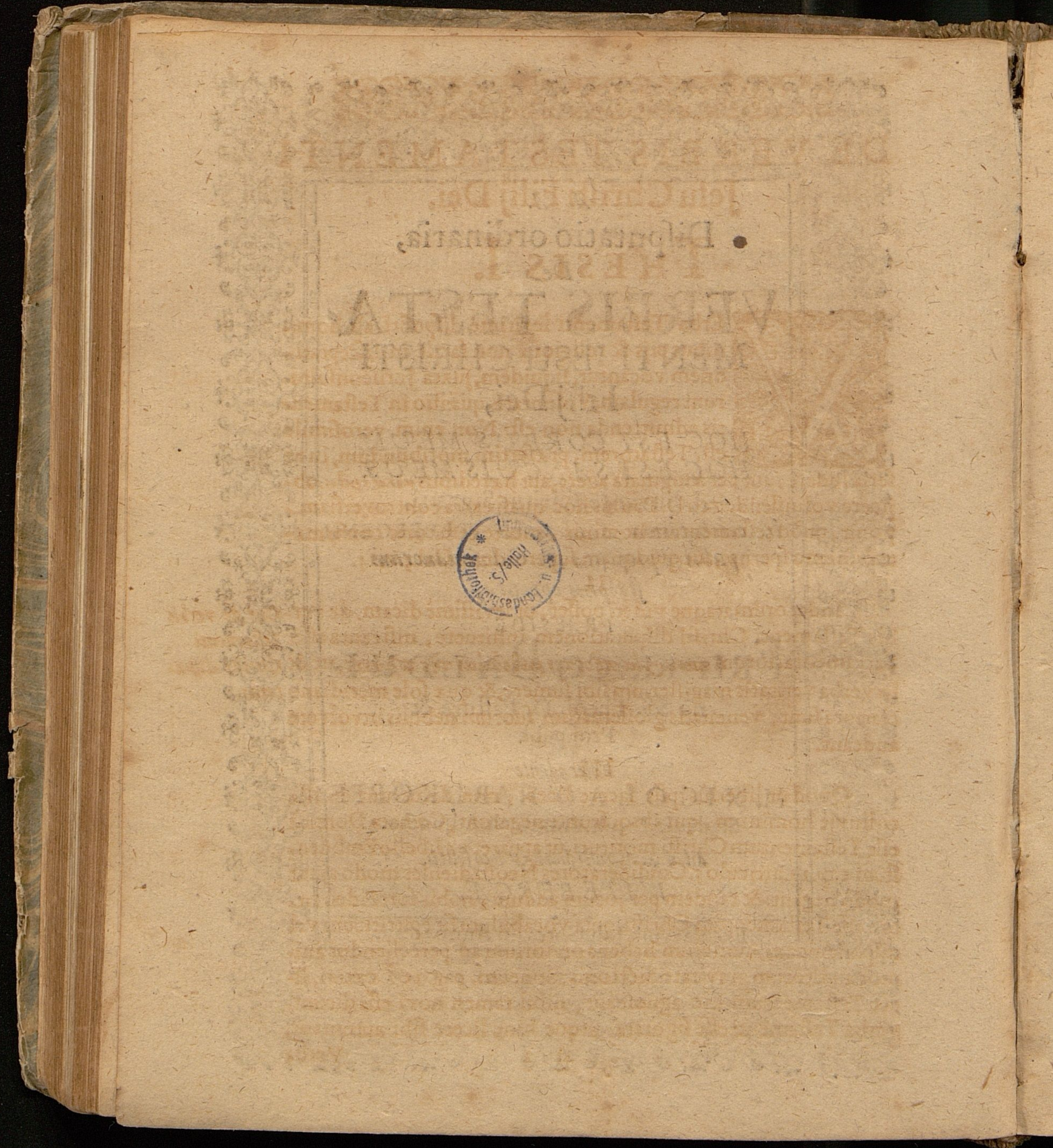
Respondente

M. NICOLA O HARDKOPFF
Stadense, Facult. Philosoph. Adjuncto.

Ad. d. 4. Augusti, horis & loco solitis.

WITEBERGÆ,

Excusa typis Joh. Gormanii Anno 1699.

Landesbibliothek
Halle/S.
11/1911

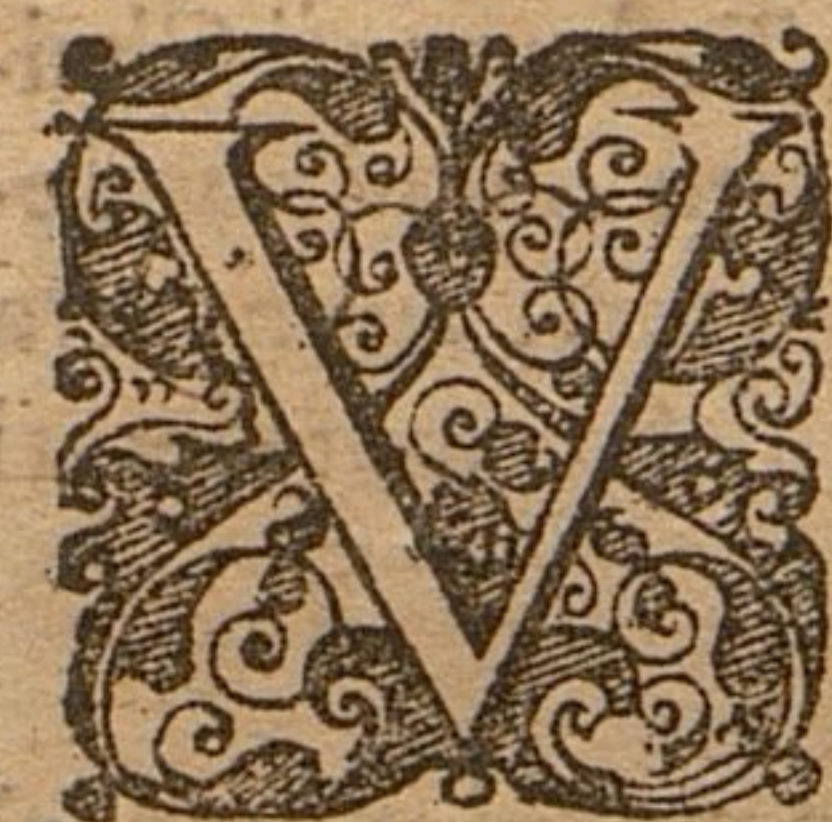

DE VERBIS TESTAMENTI

Jesu Christi Filij Dei.

THESIS I.

Erba Testamenti legitimè dispositi ab hominibus pijs & religiosis non facilè in disceptationem vocantur, siquidem, juxta Jurisconsultorum regulam; Voluntatis quæstio in Testamentis admittenda non est. Non enim verosimile est, Testatorem, præsertim moribundum, in re seria ludere, aut per ænigmata agere, aut hæredibus *μηλον εειδος*, ob-
jicere voluisse: idcirco D. Paulus hoc quasi extra controversiam, ponit, quòd testamentum hominis, morte testatoris confirmatum, nemo spernat, aut quidquam superordinet Gal. 3. v. 15.

II.

Indecorum itaque videri posset, ut levissimè dicam, de ver- *Cur de verbis*
bis Testamenti Christi disputationem instituere, nisi tanta esset *Testamenti*
Sacramentariorum *πανουργία πρὸς τὴν μεθοδεΐαν τῆς πλάνης*, ut & *Christi dispu-*
in verba veritatis magisterium sibi sumere, & quæ sole meridiano *teitur.*
clariora sunt, venenatis glossematum suorum nebulis involvere
audeant.

III.

Quod ut liberiùs ipsis facere liceat, non defuerunt ex illa
colluvie hominum, qui absq; fronte negarunt, Cœnam Domini
esse Testamentum Christi morituri, ut apparet ex libello Embden-
sium cap. 11. articulo 5. Consideratores Neostadienses modò ajunt
modò negant: & tandem per jocum addunt, nobis fortè ideo in
ore esse Testamentum Christi, quia vocabulum sit epitriticum vel
dispondaicum, numerum habens oratorium ad percellendos ani-
mos auditorum gravitate dictionis idoneum, pag. 206. cæteri, li-
cèt Testamentum hîc agnoscant, nihil tamen novi esse dicunt,
verba Testamenti esse figurata; atque hinc licere sibi autumant,

Verba Christi Testatoris de literali suo sensu deturbare, & in varias interpretationum formas transmutare,

IV.

Proinde operæ pretium, imò necessarium est, ut dignitatem tanti Testamenti intrepidè adferamus, & verba Testatoris nostri à strophis Adversariorum pro virili vindicemus: aliàs de nucleo cœlestis illius legati nunquam verè constabit, & omne solatium tam pretiosi Sacramenti penitus expirabit.

V.

Sacramentarij controversiam Eucharisticam extenuant.

Zanch. lib. de dissidio in cœna Domini. Gualth. in præfat. Ep. ad Ro. ad Langr. Hass. Vvilhel. Curæ. Exeg. p. 293. Lampadius in Censura ubi quit. pag. 28.

Non enim existimandum est, litem hanc Testamenti Christi à Sacramentarijs motam, leviculam esse, aut tam exigui ponderis, ut absque periculo fidei & salutis in ea aberrari, aut neutra pars damnari, aut saltem absque divulsione Ecclesiarum tolerari queat.

VI.

Sacramentarijs quidem res non admodum magni momenti videtur de verbis Testamenti Christi altercari. Hinc est, quod Tigurini olim scripserunt, controversiam de cœna Domini non pertinere ad articulos fidei, teste B. Luthero in confess. minore. Zanchius λογμαχίαν vocavit, qualemcumq; disceptationem & inutilem ac supervacaneam contentionem. Gualtherus scribit, eos, qui per hanc disputationem offendantur, in pulicis morso invocare Herculem. Curæus in exegesi vocavit dissensionem leviculam, quæ non sit magni momenti. Et nunc-nuper Sacramentarius quidam Bremensis, disputationem de cœna Domini verbalem controversiam nuncupavit.

VII.

Zanch. miscel. l. sol. 549. a.

Neque verò abs re suâ extenuant hanc litem: sed primùm, ut eò facilius, si DEO placet, toti mundo persuadeant, in rebus ipsi inter utramq; partem magnum esse consensum. Ita enim Zanchius in libro de dissidio cœnæ §. 3. *In eo, quod ex verbo Domini apertum est, hoc est, in summa rei atque in ipsa substantia ita omnes inter se consentiunt, ut quod adhuc controvertitur, illud non mihi tantum, sed alijs etiam ante me nonnullis maxime eruditionis & probatissimi judicij viris, inutilis esse contentio planè visa sit.*

IX.

Temerarium sanè affirmatum. Nam ex verbo Domini apertum.

tum est, verum & substantiale corpus Domini in cœnâ esse præ-
sens, exhiberi ac edi à communicantibus: & hæc est verè summa
rei & substantia, de qua hodie controvertitur, non de modo præ-
sentia, quemadmodum falsò pervertunt statum controversiæ
Calviniani.

IX.

Quomodo verò in hac summa rei nobiscum consentire
possunt, qui docent, corpus Christi abesse à nobis tanto locorum
intervallo, quanto cœlum abest à terra, ut *Calvinus* scribit in con-
sensu de re sacram: corpus Christi non adesse, sed figurari & re-
præsentari: *Piscator vol. 2. disp. 16.* non edi, sed credi, nam manducare
Christum est credere, nos propter meritum Christi recipi à DEO
in gratiam, inquit *Ursin. part. 3. doctrina catech. pag. 155.* Quomodo
item in summa rei nobiscum consentire possunt, & credere ve-
rum Christi corpus adesse in cœna, ut *Zanchius* scribit, qui dicunt,
eodem modo nobis carnem Christi præsentem esse in cœna, quo
patribus in Veteri Testamento? illis enim secundum substantiam
præsens non fuit, ut habet *Beza in cap. 10. prior ad Corinth.* qui jubent
elevari animam fidelem in cœlum, & ibi apprehendere corpus
Christi, ut *Sadeel de Sacram. manduc. argumento 3. p. 71.* qui deniq; pro-
lixè ostendere audent, veram præsentiam corporis Christi in cœ-
na esse contra multos fidei articulos, quemadmodum apparet ex
tractatu *Ursini de cœna in Catech. pag. 168. seqq.* & *Sadeelis de Sacram.
manducatione passim.*

X.

Perinde itaq; mihi facere videntur *Zanchius* & *Socij*, atque
olim *Pelagius*, qui ab *Augustino* convictus, in controversia de
peccato Originali, multa de alijs articulis, de quibus nulla erat
mota lis, differebat, de controversia autem illa dicebat, eam non
esse fidei, sed quæstionis, de qua inter plerosque sit contentio, re-
ferente *Augustino lib. 2. de peccato orig. contra Pelagium & Celestium
cap. 23.*

XI.

Altera causa, cur litem hanc Sacramentariam tantoperè ex-
tenuant adversarij, hæc est, ut eò liberiùs ludere possint varijs ver-
borum Christi interpretationibus. Quod si enim seriò cogita-
rent, quæstionem esse de præcipuo fidei Articulo, de veritate iti-

dem verborum Christi, rem magnam esse, verba Christi testamentaria in dubium vocare, aut Testamento Filij DEI aliquid superordinare: dubio procul majori cum reverentia ad hæc sacra accederent, satiusq; putarent, Verbis Christi in simplicitate fidei, captivata ratione, credere, quàm otiosis rationis humanæ speculationibus contra verbum expressum indulgere.

XII.

Accedit denique, quòd hodierni pacificatores inter Sacramentarios hanc unicam restare censent controversiam, quæ plenarium inter nos & illos consensum & fraternitatem, quam insidiosè petunt, remoretur: quæ licèt nondum plenariè sit sopita, id eo tamè, ut ipsi censent, diutius fraternitatem illam impedire non deberet, quia non in rebus, sed in verbis sit contentio: *Tantùm verbalis Lampad. Cens. (inquit recens ille censor Ubiquitatis) & facile sedatis animis componenda de Cœna Domini remanet controversia: quasi verò reliquum Augiæ Calvinianæ stabulum ita expurgatum sit, ut Orthodoxa Ecclesia Christi adquiescere possit.*

XIII.

Sed his omnibus opponimus authenticam Apostoli Pauli ex 1. Cor. II. v. 29. *Qui manducat & bibit indignè, judicium sibi manducat & bibit, quia non dyjudicat corpus Domini.* Dijudicare autem corpus Domini est scire, quòd corpus Domini in cœna adsit & distribuatur: quòd sit cibus Sacramentalis, & quòd hic cibus alijs ex communi ordine dignitate sua longè sit excellentior ac sublimior; Qui in aliquo horum ambigit, is non rectè dyjudicat corpus Domini, & manducat sibi judicium.

XIV.

Non ergò potest verbalis aut levicula esse controversia, aut qualiscunque contentio, de eo, de quo non rectè instituta *diáxeris* judicium parit ambigentibus: sed necesse est, præcipuum esse fidei articulum, verum & substantiale corpus Domini promitti verbis testamenti, & in sacra cœna revera adesse ac distribui communicantibus.

XV.

Dissensio Sacramentaria solvit pacem Ecclesiasticam. *Theodoretus certè dial. 3. ex epistolis Ignatij hæreticos vocat eos, qui negant Eucharistiam esse carnem Salvatoris nostri Jesu Christi, eosque ex Ecclesia propterea ejectos fuisse scribit: Et Ireneus*

hæres ostendit lib. 4. cap. 34. divinitatem & humanitatem Christi, ut
& resurrectionem carnis, ex Eucharistia, hoc est, ex vera corporis
Christi præsentia in S. cœna probari posse. Nō igitur est verbalis sal-
tem controversia, sed tanti momenti, ut error in ea hæresin pariat,
& aliorum articulorum veram intelligentiam impediat.

XVI.

Quam ob causam B. Lutherus in Colloquio Marpurgensi *Hist. Aug.*
Zwingliū & Oecolampadium pro fratribus habere noluit, licet id *Confess. p. 124.*
anxiè peterent, & in cæteris articulis Luthero consentirent, exce-
pto hoc uno de præsentia corporis Christi in cœna Dominica, in
quam ut consentirent, nullis argumentis persuaderi poterant.

XVII.

Et cum anno 1531. consuleretur, num Zwingliani recipien- *Ibid. pag. 195.*
di sint in fœdus contra Pontificios, dissuasit inter alia etiam hoc
nomine: quia impium sit futurum fœdus, propter hæresin de Sacra-
mento: neque existimandum esse ait, (quod hodie pacificatores
nostri existimant) unam hanc dissensionem reliquorum capitum
collatione, nō ita magni æstimandam, hoc enim unico reliqua o-
mnia contaminari: & quamdiu sese in hoc capite non emenda-
bunt, nullam esse spem, ut in reliquis sani & constantes permane-
ant.

XIIX.

Idem suasit Senatus Norimbergicus per Christophorum *Ibid. pag. 193.*
Kressium Saxonix Electori & reliquis ordinibus, sollicitè eos
rogavit, ne ulla omninò confociatio cum Zwinglianis iniretur,
nisi prius Ecclesiarum nostrarum confessionem & veram de cœna
Dominica doctrinam absq; omni dolo, candidè & sincerè appro-
barent atque reciperent.

XIX.

Ad Argentinenses etiam peculiare literas scripsit Lutherus, *Ibid. pag. 196.*
in quibus inter cætera inquit: si omnino animum obfirmarint, ut
nobiscum credere nolint, corpus & sanguinem Christi etiam ex-
ternè in pane & vino adesse, & à pijs pariter ac impijs porrigi,
tractari & accipi; mature ipsos omni conciliationis labore & mo-
lestia supersedere potuisse.

XX.

Tandem cum Bucero & socijs anno 1536. non prius concor-
diam

diam inijt, quam rejecta Zwinglij, cui primitus adhærebant, sententia, cum ipso candidè & apertè profiterentur, panem esse verum & substantiale corpus Christi, ex potentia & virtute instituentis Christi, & divina majestate, sive indigni abutantur, sive digni utantur illo.

XXI.

Ita semper hic articulus de cœna Domini tanti momenti fuit habitus, ut dissidentium in eo animi fraterni amoris vinculo conjungi non valuerint. Mirum enim nobis videtur, dicebat Lutherus ad oblatam fraternitatem Zwinglij & Oecolampadij, qua conscientia pro fratribus nos habere possint, quos errare in doctrina statuunt. Quomodo enim ferre possint, ut in cœtibus suis simul cum ipsorum dogmate, nostra etiam sententia doceatur & credatur, id quod permittendum omnino sit, nisi nos mutuo excommunicemus.

XXII.

Hæc præmittenda videbantur, propter subdolam Pacificatorum nostrorum assertionem, quasi controversia de cœna Domini concordiam Ecclesiarum non scindat. Jam verò alia quaestio est: Unde & ex quo fundamento præcipuum hoc fidei Christianæ dogma, de vera & reali corporis ac sanguinis Christi præsentia in sacrosanctâ cœnâ, dijudicari debeat.

Fundamentum controversiæ de cœna sunt verba institutionis.

XXIII.

Hic verò nullum aliud fundamentum hujus dogmatis agnoscimus, quam Ipsa verba Testamenti seu primæ institutionis, quæ quatuor testes omni exceptione majores descripserunt Matth. 26. v. 26. & seq. Marc. 14. v. 22. & seq. Luc. 22. v. 19. & seq. Paulus. 1. Cor. 11. v. 24.

MATTHÆUS.

λάβετε, φάγετε, τὸ ἐστὶ τὸ σῶμά μου.

πίνετε ἐξ αὐτῆς πάντες. τὸ γὰρ ἐστὶ τὸ αἷμά μου, τὸ τῆς καινῆς διαθήκης, τὸ περὶ πολλῶν ἐκχυόμενον εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν.

Accipite, comedite, hoc est corpus meum.

Bibite ex hoc omnes, Hic est enim sanguis meus, novi testamenti, qui pro multis effunditur in remissionem peccatorum.

MAR.

MARCUS

λάβετε, φάγετε, τὸ ἐστὶ τὸ
σῶμά μου.

τὸ ἐστὶ τὸ αἷμά μου τὸ τῆς
καινῆς διαθήκης, τὸ περὶ πολ-
λῶν ἐκχυνόμενον.

*Accipite, comedite, hoc est cor-
pus meum.*

*Hic est sanguis meus novi tes-
tamenti, qui pro multis effun-
ditur.*

LUCAS.

τὸ ἐστὶ τὸ σῶμά μου, τὸ ὑπὲρ ὑ-
μῶν διδόμενον, τὸ ποιεῖτε εἰς
τινὲς ἐμὲ ἀνάμνησιν.

τὸ τὸ ποτήριον, ἢ καινὴ διαθή-
κη ἐν τῷ αἵματι μου τὸ ὑπὲρ ὑ-
μῶν ἐκχυνόμενον.

*Hoc est corpus meum, quod pro
vobis datur, hoc facite in mei re-
cordationem.*

*Hoc poculum novum Testamen-
tum in sanguine meo, qui pro
vobis effunditur.*

PAULUS.

λάβετε, φάγετε, τὸ ἐστὶ μου ἐστὶ
τὸ σῶμα, τὸ ὑπὲρ ὑμῶν κλάμε-
νον. τὸ ποιεῖτε εἰς τινὲς ἐμὲ
ἀνάμνησιν. τὸ τὸ ποτήριον ἢ
καινὴ διαθήκη ἐστὶν, ἐν τῷ ἐμῷ
αἵματι, τὸ ποιεῖτε, ὅσκις ἀν-
πίητε, εἰς τινὲς ἐμὲ ἀνάμνη-
σιν.

*Accipite, edite, Hoc meum est
corpus, quod pro vobis frangitur.*

*Hoc facite in mei commemora-
tionem. Hoc poculum novum
testamentum est in meo sangui-
ne, hoc facite quotiescunq; bibe-
ritis in mei commemoratio-
nem.*

XXIV.

Hæc est sedes hujus materiæ, ex qua sola solidè & perfectè
vera & nativa verborum Testamenti interpretatio peti potest: i-
deò toties à diversis autoribus & diverso tempore ea verba repe-
ti curavit Christus: ne aliunde verum & genuinum horum ver-
borum sensum depromeremus, sive id ex ratione, sive ex alijs scri-
pturæ locis fiat.

XXV.

Nam verba Institutionis complectuntur mysterium ab o-
mni sensu ac ratione hominum absconditum, solo verbo DE I
patefactum, cui omnia absurda, quæ in hoc mysterio sibi fingit
ratio,

B

ratio,

ratio cedere debent: Scriptura enim non est: *Nos in dicitur 2. Pet.*
1. vers. 20. **XXVI.**

Neque etiam alia Scripturarum loca, quæ de cœna Domini non loquuntur huc accersere necesse est: Christus enim in verbis Testamenti sui novam planè actionem instituit, quam ante illam noctem in qua tradebatur, nunquam usurpavit, eamq; verbis satis claris & perspicuis proposuit, ut impiæ sit temeritatis, neglecta hac propria sede, peregrinas consulere Scripturas.

XXVII.

Quod si enim in alijs dogmatibus, quæ omnibus temporibus in Scriptura tradita sunt, non concedimus Adversario, ut sedem materiæ ex alijs Scripturæ locis, juxta præconceptam suam opinionem, interpretetur, sed alias potius Scripturas ad analogiam ejus loci, in quo sedem suam habet, referendas esse judicamus; quanto magis Sacramentarij intra cancellos verborum Institutionis compescendi sunt, in quibus nova plane & prius inaudita describitur actio, ne præconcepta opinio ex peregrinis locis in ipsam sedem materiæ illata videatur?

XXIIX.

Nam, quod præclare monuit Hilarius: *optimus ille lector est, qui intelligentiam dictorum expectat ex dictis potius quam imponat, & retulerit magis, quam attulerit, neq; cogat hoc videri dictis contineri, quod ante lectionem præsumserit intelligendum.*

XXIX.

*lib. 1. de Trin.
pag. 7.
Sacramentario-
rum impietas &
verba circa
Testamen-
ti Christi.*

Contra hanc nostram sententiam de vero fundamento verborum Institutionis habent Sacramentarij nonnulla, quibus partim animi sui impotentiam, partim calumniandi studium, partim etiam tergiversationem suam nimis apertè produnt.

XXX.

I.

*Buo. super cap. 6.
Joban. p. 147. b
Bur. in colloq.
Brem. de cœna
Domini cum D.
Morlino & D.
H. bus. en 50
Calvin. Inst. lib.
1. cap. 12. § 20.*

Primum enim dici non potest, quàm contemptim habeant, quàm impudenter & tantum non scurriliter verba Institutionis exhibent. *Bucerus* nominat verbula aliquot murmurata super panem: *Burenus* Consul Bremensis vocat tria impotentia verba, Hoc est corpus. *Calvinus* assertionem *is patet* nominat stultam perviciam hostiliter litigantem de verbis Christi, hoc est corpus meum, & assertores verborum testamenti Christi vocat morosos & præfractos literæ exactores. *Beza* eandem assertionem vocat umbram asini.

alini. Petrus Martyr dogma de praesentia Christi in coena vocat x. Beza in Cren
 que absurdum ac inutile, pro quo tuendo nil quidquam habeamus, pag. p. 35.
 nisi Christi ^{in coena} hoc est corpus meum. Neostadienses denique Martyr in dial.
 clamitant, nos nihil sonare amplius, quam verba, verba, verba p. 127.
 Christi. Neostad. in ad-
 mon. pag. 110.

XXXI.

Quos Sarcasmos & rictus Satanæ Autori horum verborum
 Jesu Christo vindicandos relinquimus: nos cum Christo desipere
 malumus, quam cum Calvinianis sapere: nam quod stultum est
 DEI, sapientius est hominibus 1. Cor. 1. v. 25. Et, si D. Paulus pro
 verborum Testamenti DEI cum Abrahamo facti ad unicam usq;
 syllabam pugnavit (non dicit quasi in seminibus, quasi multis, sed
 in semine tuo quasi in uno, quod est Christus Gal. 3. v. 16.) quanto
 magis nostrum est, in verbis Testamenti ultimi firmiter inhære-
 re: non enim verba sunt vanissimi homulli, sed Magni illius Pro-
 phetæ, qui cælitus audiri iussus est: veracissimi omnipotentissimi-
 que filij DEI, quæ ne istis ^{impetibus} aliquando sint futura fulmina,
 probè sibi caveant. Nam si quis verba illius Prophetæ non audie-
 rit, ego ultor existam, inquit Dominus Deut. 18, 19.

XXXII.

Deinde oggerunt: verba institutionis non posse fundamen-
 tum esse doctrinæ de reali praesentia corporis Christi in SS. coe- Beuml. in falco-
 na: & nos planè frustra verborum autoritate niti, indeq; hoc pro- ne deplumato
 bare conari, quod ex ipsis verbis in quaestione seu controversia est: pag. 63.
 quam ob causam vulgaris cavillatio vocatur in cacodoxo con-
 sensu, cum à nostris dicitur, de singulis Sacramentis ex suæ insti- Orb. consens.
 tutionis verbo & promissione judicandum esse, & Sadeel litigio- p. 163.
 sam ignorantiam vocat, dicere, Sacramentum cœnæ non esse ex- Sad. de Sacram.
 ponendum ex natura aliorum Sacramentorum. manduc. p. 148.
 149.

XXXIII.

Atqui vero hac ratione ex nullo Scripturæ loco firmum hu-
 jus articuli fundamentum peti posset. Nullus enim est, qui non à
 præpostero rationis iudicio in controversiam, imò in sensum
 prorsus alienum rapi queat. Et si argutatio ista valet, cur Sacra-
 mentarij caput s. Johannis, fundamentum hujus controversiæ
 ponunt? nam & illud utrinq; controversum esse constat.

XXXIV.

De verbis ipsis sanè nulla controversia est, nisi fortè dubitare
 velis,

velis, an verba Cœnæ à tribus Evangelistis & Apostolo Paulo recitata, sint verba Institutionis: sed de germano eorundem sensu: qui utrum, posthabita autoritate Christi, dignitate Testamenti, & claritate ipsorum verborum, aliunde quam ex propria illa sede hujus Sacramenti, absque impietate peti queat, ipsi viderint: nos contrarium deinde docebimus, unde cuilibet liquidò patebit, de verborum Testamenti sensu germano, & quæ hinc dependet, præsentia corporis Christi, ex ipso Testamento rectè atq; ordine disputari.

XXXV.

3. Tertio loco occurrunt inter Sacramentarios, qui rationis judicium in hoc mysterio non omnino excludendum esse judicant, *Strigel. in Epistola ad Rābeccum.* ex quibus *Victorinus Strigelius* suadebat, in certamine de cœna Domini sinistro oculo inspiciendum esse ad verba Christi, dextro in naturas Christi: *Calvinus lib. 4. instit. cap. 17. § 20.* verborum Christi reverentiam prætextum vocat non satis justum, cur omnes rationes respuamus, quas ipsi objiciunt: & communis Calvinianorum eocycismus est, rationem humanam ne quidem in rebus divinis simpliciter exuendam aut abjiciendam esse: qua in re multi sunt, *Vrsinus tract. de cœna p. 171. Neostadiensis in admonit. pag. 115. 116. & novitius ubiquitatis cense: p. 13.*

XXXVI.

Ubi sanè scire debebant, non de ratione exuendâ vel abjiciendâ, sed captivandâ sermonem esse. Multa enim sibi fingit absurda, quia mysterium ex suis principijs intelligere non potest, qualia sunt, unum corpus non posse esse pluribus in locis simul: vera & reali corporis Christi præsentia abnegari veram corporis naturam & essentiam: corpus ore manducatum masticari, & in ventrem dejecti, ut Neostadiensis considerator arguatur: quæ omnia pio homini tanti non sunt, ut veritatem verborum Christi in dubium vocare, aut in eum, qui verbis Christi contrarius est, *1. Tim. 5. v. 20.* sensum detorquere possint. Pertinent enim ad *βιβήλας καὶ ὀφωρίας, καὶ ἀντιθέτας τῆς ψευδαπόμνη γνώσεως*, quas Paulus Timotheum suum fugere jubet.

XXXVII.

Aliàs libenter concedimus, non brutum quendam sensum, ad

ad verbum DEI afferendum esse: Scrutari enim jubemur scripturas. Neque in verbis cœnæ simpliciter sine ulla interpretatione urgendum est: sed talem interpretationem quærendam esse negamus, quæ à propria & nativa singulorum verborum significatione discedat, rem cœlestem seu corpus & sanguinem domini à Sacramento cœnæ removeat, & promissionem Christi illis ipsis verbis expressam, aut planè tollat aut evacuet, eò quod contra sensum rationis esse judicetur.

XXXIIX.

Rationem itaque excludimus in hoc mysterio, 1. quatenus sensualem tantùm petit demonstrationem, qualem cupiebat Bullingerus, qui corpus nunquam apparere scripsit, in, sub, vel cum pane, & nos nihil videre in manibus ministri, quàm panem, nullum verò corpus. 2. quatenus sibi ipsi absurda & contradictiones fingit. Nam, ut præclare scribit præclari nominis Theologus: Ex nostro ingenio fas non est definire, quid pro contradictione in Theologia sit habendum, quid secus: alias everterentur omnia mysteria regni DEI. Quod si enim animum præoccupavit alicujus erroris opinio, quid quid aliter asseruerit Scriptura, figuratum homines arbitrantur, ne contradictio fieri videatur.

Bulling. de cœna Domini.

Hunnius de Trinit. p. 48.

Augustin. lib. 3. de doctrina Christ. cap. 10.

XXXIIX.

Admittimus autem rationis illuminatæ ministerium in hoc mysterio, quatenus voces & termini explicandi sunt, ubi & simplicis terminorum notitia requiritur ex linguarum fontibus, & terminorum compositio, in cognitione phrasium, & denique seu discursus mentis in dijudicatione & collatione in textu, antecedentium & consequentium: in quibus omnibus rationis ministerio carere non possumus: & intra hos cancellos si se contineat, suam quoq; in mysteriorum cognitione laudem meretur: ita enim neque brutescere, neque affectato magisterio insolescere potest.

XL.

Quartò: calumnia Sacramentariorum non postrema est, qua nobis objiciunt, Lutherum & discipulos in hoc articulo non adquiescere in verbis institutionis, sed realem corporis Christi præsentiam in Cœnâ absque commento Ubiquitatis, (ita vocant Majestatem omnipræsentis carnis Christi) defendere non posse,

4.

B 3

quin

quin & ubiuitatem propter praesentiam corporis Christi in coena excogitatum esse, qua de re vide *Sadeelem Refutatione Posnan. assertion. p. 585. Cacodoxum consensum c. 6. p. 270. novum Ubiquitatis Censorem p. 25.*

XL I. Contrarium ostendunt scripta Lutheri polemica, in quibus contra Sacramentarios de negotio Eucharistico ex solis verbis institutionis disputat: in Catechismo majore verba institutionis vocat fundamentum nostrum, defensionem & arma nostra adversus omnes errores & fallacias, quae aut allatae sunt, aut unquam afferri in hoc negotio poterunt, & *rom. 8. Ien. fol. 340. b.* scribit, nullam aliam rationem corporis Christi in coena praesentis quaerendam esse, quam verba Christi instituentis. Quam sententiam discipulos quoque Lutheri tenere constat ex formula Cöcord. art. 7. p. 713.

XL II. Postquam autem Zwingliana factio multa opposuit ex articulo de personâ Christi, de ascensione ad caelos, de sessione ad dextram patris &c. quasi praesentia corporis Christi in Coena tolleretur naturam corporis in caelo: tunc sanè & Lutherus & Lutheri discipuli coacti fuerunt, ostendere, dogma hoc cum articulis illis nequaquam pugnare, nec naturam veri corporis tollere. Ut enim Christus corpore suo in coena adesse possit, id habet ex unione cum omnipraesente *λογος*.

XL III. Atque sic ex articulo de persona Christi *ἀναστ. & ἀσκήσ.* pugnantur pro praesentia corporis Christi in coena, ex articulo de coena *καθ. & ἀσκήσ.* ex illo, quod *possit*, ex hoc, quod *velit* adesse: Unde liquet, verba institutionis sufficere homini fidei, qui potentiam Christi in dubium vocare non audet.

XL IV. Denique, ne sola verba institutionis pro fundamento hujus controversiae cogantur admittere, obtendunt caput Sextum Johannis, ubi etiam de manducatione corporis Christi agitur. Sed quam malè caput illud ad negotium Eucharisticum trahatur, palissim ubiq; ex ipso contextu ostenditur. Unicum hoc notare jam sufficiat: quod de diversissima manducatione utrobique sermo sit. Apud Johannem de spirituali, quae fit fide, & quidem semper ad salutem, juxta illud *v. 54. qui manducat meam carnem & bibit meum*

meum sanguinem, habet vitam æternam: & talis manducatio etiam ex ea cœna fieri potest. Verba Institutionis agunt de Sacramentali manducatione quæ non nisi in cœna fit, neque semper ad salutem, sed interdum ad iudicium, juxta illud 1. Cor. 11. v. 29. Qui manducat & bibit indigne, iudiciû sibi manducat, & bibit &c.

XLV.

Remotis his obstaculis, relinquitur, præsentiam carnis Christi in cœna ex verbis Testamenti Christi sufficienter probari posse ac deberet: de quorum vera ac genuina sententia nunc dispiciendum restat.

XLVI.

Hic verò status controversiæ inter nos & adversarios Sacramentarios est: Num verba Testamenti simpliciter & ad præteritum intelligenda sint: ita ut verba eum habeant sensum, quem monstrat litera, quæ verum versæ de veritate naturale Christi corpus in sacrosancta cœna adesse & manducantibus distribui, ostendit: an verò secundum devotum ritum statuat, corpus Christi tunc tanto abesse intervallo à S. cœna, quanto cœlum abest ab infima terra. Et præterea nostra Ecclesiæ agnoscunt: in Sacramentarij, introduce-

XLVII.

Ut Sacramentarij suam tæper possint Sacramentarij, nullam omnino vocem depravationibus suis intactam relinquunt. Carolostadius pronomen hoc, dixit esse deus, id est, corporis, quod Christus verso ad se digito dixerit, Hoc est corpus meum, id est: hic assidet corpus meum: atque sic excluderetur ex hac propositione panem. Alij contra, particulam Hoc intelligebant tantum de pane, excluso corpore.

Vide Musæum in locis fol. 352.

XLVIII.

Utrinque mutilum sit Sacramentum, deficiente altera parte essentiali: apud Carolostadium, parte Elementari, pane: apud cæteros parte cœlesti, corpore Dominico. Constat autem, unumquodque Sacramentum duas habere partes substantiales, terrenam & cœlestem.

XLIX.

Zwinglius, verbum Est exponit per significat: & hanc prætiosam margaritam se in Batavi cujusdam Epistola excusa reperisse ait. Et licet ex Sacramentarijs nonnulli agnoverint hanc interpretationem locum habere non posse, cum in verbis Testamenti do-

num

num detur, non signum declaretur: hodiernis tamen Sacramen-
tarijs ista glossa Zwinglij omnium optimè placet, ut eò facilius
ex propositione Sacramentali tropicam seu metonymicam faci-
ant: ubi tamen metonymia neque in subjecto fit, neque in prædi-
cato, neque in copula; sed in attributionis modo: quod contra o-
mnium troporum naturam est, fatentibus nonnullis Sacramen-
tariorum Logicis.

L.
Denique per *corpus* *Oecolampadius* intelligit figuram corpo-
ris: *Zwinglius in expof. fidei*, Sacramentum corporis: *Calvinus* contra
Westphalum, vigorem corporis: *Musculus* in locis, symbolicum
corpus, hoc est panem, qui est symbolum corporis: *Bullingerus* me-
moriam corporis Christi. *Iohannes Campanus*, referente *Luthero*
in minore confessione, creaturam Dei, quasi dixerit Christus, hic
panis est corpus meum, hoc est, corpus naturale, seu creatura mea:
Zanchius ipsum Christum & beneficia eius in *miscell. p. 150.*

L I.
Hinc tot tamque variæ enatæ sunt interpretationes verbo-
rum Christi, *Hoc est corpus meum*, quot & quam varia sunt ipsorum
doctorum capita; quæ tamen in eo omnes conspirant, quod ve-
rum & substantiale corpus domini à cœna quam longissimè ab-
esse docent. Quibus omnibus opponimus nostrum *p. 150.* quod in
singulis vocibus constanter retinemus & urgemus.

L II.
Nam per pronomen HOC intelligimus id ipsum quod Chri-
stus suis discipulis porrigebat, quod accipere ac manducare jube-
bat: nimirum non solum panem, non solum corpus: sed panem &
corpus uno complexu, ita ut corpus primariò notetur, hujus enim
communicationem instituebat dominus: panis verò minus prin-
cipaliter, nimirum ut *op. 207.* & medium, cum quo corpus commu-
nicabatur.

L III.

Neque verò huic interpretationi adversatur id, quod *Lu-
therus* in propositione Sacramentali loco subjecti ponit Panem,
in colloquio Marpurgensi: Non enim panem duntaxat intelligit,
absque corpore: sed panem cum corpore Sacramentaliter uni-
tum. Voluit autem expressè panem nominare in subjecto, par-
tim

Vera explica-
tio verborum
Testamenti.
HOC

tim

tim contra figmentum Transsubstantiationis Papisticae, partim
contra *φανασις* Carolostadij, qui panem omnino omittebat.

LIV.

Alias phrasid hæc non est Scripturæ: sed quando Scriptura
mutat subjectum, & pro HOC ponit PANEM, statim etiam
mutat prædicatum: non enim dicit, panis est corpus; sed panis
est *ἡ σὰρξ* corporis 1. Cor. 10. hoc est, cum pane, seu mediante pa-
ne, corpus Domini nobis communicatur. Sic in altera parte,
quando Lucas & Paulus pro HOC ponunt POCULUM, aliud
apponunt prædicatum: hoc poculum novum testamentum est in
meo sanguine.

L V.

Deinde verbum substantivum EST exponimus *ἡ παρουσία* EST.
pro eo, quod revera existit; non autem *συμμετέλλω*, pro eo, quod si-
gnificat. Nam significationes & umbræ veteris Testamenti præ-
terierunt: corpus autem est in Christo ipso Col. 3. Heb. 10. Et si
Christus per significationes cum discipulis agere voluisset, non
fuisset opus Sacramento novo: longè meliùs hoc præstare potuis-
set agnus Paschalis.

LVI.

Denique per CORPUS intelligimus, verum, naturale, & es CORPUS
sentiale Christi corpus; ideo dicit MEUM CORPUS, nimirum MEVM.
discernens illud a figuris & umbris Veteris Testamenti: & qui-
dem illud CORPUS, quod pro nobis in mortem fuit traditum,
constans naturalibus suis proprietatibus & partibus essentialibus,
ita ut figmentum sit merè Calvinianum, quod nobis de corpore
non corpore, de corpore phantastico & Utopico objiciunt.

LVII.

Sensus igitur verborum Institutionis genuinus hic est: Hoc
quod cum pane, seu mediante pane vobis manducandum exhi-
beo, revera est verum & naturale meum corpus, quod ex utero
beatæ matris assumpsi, & pro vobis in mortem traditurus sum: hoc
quod cum vino, seu mediante vino vobis bibendum præbeo, re-
vera est verus & naturalis meus sanguis, quem pro vobis in passi-
one mea effundere volui: quem sensum & non alium, propria,
nativa & Scripturæ usitata significatio istorum verborum red-
dit.

C

LIIIX. Pro

LIIX.

Pro hoc *in* gravissimè pugnavit B. Lutherus, in ijs inprimis libris, quos contra Sacramentarios expressè scripsit, ut in libro contra cœlestes Prophetas, in minore & majore confessione, in stereomate, & sermone de Sacramento cœnæ, ut & passim alibi. Et quanquam ijs, qui *in* defendunt, probatio non incumbit, quia innituntur verbis Christi simpliciter uti sonant, & uti ab ipso Christo posita sunt, quæ fidei simplicitas meritò nemini deberet esse fraudi: attamen multa adducit & præclara pro *in* fundamenta, quæ breviter & summarie ex Lutheri scriptis annotabimus.

LIX.

*Argumenta
Lutheri pro
in
verborum
Testamenti.*

1. Principiò sæpe urget Lutherus personam Instituentem hoc Sacramentum; quæ sanè non fuit hominum aliquis, sed Filius DEI, veritas & omnipotentia ipsa, quem Pater æternus nobis audiendum proposuit. Is sanè novit, quomodo ipsi loquendum fuerit: ejus itaque linguam corrigere, aut absurditatis arguere, extremæ temeritatis ac summæ impietatis est.

LX.

2. In libro *in* provocat ad perspicuitatem verborum, quæ in simplici suo sensu accepta neque cum aliquo articulo fidei pugnant, neq; extremâ aliqua necessitate urgente in figuratum sensum detorquenda sunt.

LXI.

Dicunt quidem, pugnare præsentiam corporis Christi in cœna cum adscensione ejus in cœlum, & cum veritate corporis naturalis: sed nulla hic pugna est: si modum præsentia corporis Christi attendas. Adest in cœna verè & realiter, sed illocaliter: Ascendit autem in cœlos localiter. Inter hæc duo autem esse pugnam, aut illocalem invisibilemque corporis Christi præsentiam veritatem corporis evertere, tum demum obtinebunt, quando evicerint, localitatem & visibilitatem de essentiali parte corporis naturalis esse. Et quomodo adscensio Christi in cœlos pugnare potuit cum præsentia corporis Christi in prima cœna? tum enim nondum erat facta.

LXII.

3. Evincit *in* verborum cœnæ geminus ille *in*, qui utrobiquè additur, hoc est corpus meum, quod pro vobis traditur: hic est sanguis meus, qui pro vobis effunditur: Jam verò non figura
aut

aut signum, aut phantasma corporis Christi pro nobis in mor-
tem traditum, sed ipsum naturale & essenziale Christi corpus.
Ergò verum, naturale & essenziale Christi corpus intelligendū est.

LXIII.

4. Si *est* locum habere non posset: Sequeretur manifesta
absurditas, impingens in analogiam fidei. Nam si particula *HOC*
more Caroloftadiano, non de pane sed de corpore tantum accipi-
enda esset, sequeretur transsubstantiatio Papistica; si de solo pane,
non etiam de corpore, Wiclephitarum error sequeretur, & fal-
sum esset, quod adjicitur, *quod pro vobis traditur*: non enim panis pro
nobis fuit traditus. Si corpus more Oecolampadiano, de Phantaf-
mate aut figura corporis, sequeretur Marcionitarum hæresis, tri-
buentium Christo Phantasma seu spectrum corporis: si copula *EST*
more Zwingliano exponeretur per significat, sequeretur, idem
esse, rem & signum rei: eodem enim modo sese habent res & si-
gnum rei; item esse & significare. Et quocunque demum modo
nativa significatio verbi *EST* mutatur, hæresin infert, & ex esse
facit non esse.

LXIV.

5. Accedit, quod reliqua Sacramenta omnia proprijs verbis
constant, quod ex inductione Sacramentorum Veteris & Novi
Testamenti, facile ostendi potest: nulla itaque ratio est, cur in hoc
Sacramento à nativa verborum significatione sit discedendum.
Si enim Veteris Testamenti Sacramenta tropum non admittunt,
cum tamen figuræ & significationes ad Testamentum vetus pro-
priè pertineant: extremæ fanè temeritatis esset, tropum fingere in
Sacramento cœnæ, quod verba non simplicis Sacramenti, sed Te-
stamenti continet.

LXV.

6. Et hinc peculiare argumentum petitur, quod verba cœnæ
non sunt verba vulgaris concionis, ad populum habitæ, in quibus
Christum interdum figurate locutum fuisse constat: sed sunt ver-
ba dispositiva Testamenti, quæ Dominus Jesus in ea nocte qua tra-
ditus est, magna cum asseveratione, magna itidem cum devotio-
ne, reverentiaquè prorulit. in disputationibus autem Testamenta-
rijs etiam atque etiam caveri solet, ne verba non satis perspicua
proponantur, quæ hæredibus litigandi materiam præbeant.

LXVI.

7. Præterea facit ad probandum institutum nostrum constans Evangelistarum & Apostoli Pauli consensus in recitatione principalium verborum Institutionis, de quibus maximè inter nos & Calvinianos est controversia. Nullibi enim reperitur, Caroloftadianum $\tau\epsilon\tau\epsilon$, nullibi Zwinglianum Significat, nullibi Oecolampadiana figura symbolumque corporis, nullibi pro corpore Calviniana efficacia corporis: sed hæ glossæ omnes ex consensu Evangelistarum solidissimè evertuntur.

LXVII.

Quod si enim Caroloftadius $\tau\epsilon\tau\epsilon$ referat ad demonstrationem corporis mensæ accumbentis, refragatur Marcus, qui in descriptione alterius partis asserit, Christum illud $\tau\epsilon\tau\epsilon$ etiam de sanguine suo usurpasse, quem sanè digito monstrare non potuit. Quod si Zwinghus suum *significat* urgeat, reclamant Evangelistæ, unâ cum Apostolo, qui unanimiter dicunt, id quod porrigebatur, non significare, sed esse corpus sanguinemque dominicum. Sic & Oecolampadiana figura & Calviniana efficacia evertitur per $\alpha\epsilon\sigma\delta\iota\sigma\epsilon\iota\sigma\mu\delta\upsilon$ illum, *quod pro vobis traditur: quod pro vobis effunditur: id enim de figura aut efficacia corporis aut sanguinis dici non potest.*

LXVIII.

Non verò diffitemur, Lucam arque Paulum in altera parte Sacramenti à cæteris Evangelistis nonnihil videri discrepare. Nam cum Matthæus & Marcus scribunt $\tau\epsilon\tau\epsilon\ \epsilon\sigma\tau\ \tau\omicron\ \alpha\iota\mu\acute{\alpha}\ \mu\epsilon\ \tau\eta\varsigma\ \kappa\alpha\iota\ \nu\eta\varsigma\ \delta\iota\alpha\theta\eta\kappa\eta\varsigma$: isti scribunt, $\tau\epsilon\tau\epsilon\ \tau\omicron\ \pi\omicron\tau\eta\rho\iota\omicron\nu\ \epsilon\sigma\tau\ \kappa\alpha\iota\ \nu\eta\ \delta\iota\alpha\theta\eta\kappa\eta\ \epsilon\sigma\tau\ \tau\omicron\ \alpha\iota\mu\acute{\alpha}\ \mu\epsilon$. Sed videntur saltem discrepare, revera nihil discrepant; sed illa verborum transpositione $\tau\epsilon\tau\epsilon$ firmissimè stabiliunt.

LXIX.

Nam primùm, poculum quidem nominatur, sed non nudum vasculum, sed $\tau\epsilon\tau\epsilon\ \tau\omicron\ \pi\omicron\tau\eta\rho\iota\omicron\nu$, hoc poculum, poculum nimirum vino repletum, & in usu suo Sacramentali consideratum: & quidem poculum in sanguine Christi Novum Testamentum dicitur; ita ut per Synecdochen grammaticam continens monstratur, & tamen totum complexum intelligatur. Synecdoche autem
gram-

grammatica non protinus infert tropum Rhetoricum, nec de literali verborum intellectu quidquam aufert.

LXX.

Nam poculum illud in officio suo Sacramentali, (extra quod in negotio Eucharistico nunquam consideratur) dum à Christo exhibetur, & à discipulis bibitur, revera est Novum Testamentum: eò quod respectu nostri Novum Testamentum fit & confirmatur, quando ex poculo illo Sacramentali sanguinem Christi bibimus, sicut ex parte Dei fit & confirmatur, quando in cruce sanguis Christi effunditur.

LXXI.

Deinde, verborum transpositio apud Lucam & Paulum confirmat solidè nostrum *ἡντιον*. Nam ne Sacramentarium significat, aut corpus symbolicum, sanguisque figuratus locum habeat: ecce, vocant poculum illud Novum Testamentum IN SANGUINE CHRISTI. Non vocant significationem novi testamenti, aliàs sanguis Christi non differret à sanguine agni Paschalis & sacrificiorum cæterorum, quæ habebant significationem sanguinis Christi.

LXXII.

Vocat insuper D. Lucas poculum *ἡ ὑπὲρ ὑμῶν ἐκχυρόμενον*: non autem poculum aut vinum poculi, sed sanguis Christi fuit pro nobis effusus, unde colligitur, poculum non significare duntaxat sanguinem Christi, sed unâ cum vino revera exhibere: quod adeò verum est, ut Beza in annotationibus aliter refutare non potuerit, quin Spiritus sancti linguam corrigeret, eique non citra insignem impietatem manifestum *σολοικισμὸς* tribueret, quasi dicere debuisset, *τὸ ὑπὲρ ὑμῶν ἐκχυρόμενον* ut ad sanguinem, non ad poculum Sacramentale referatur. Scilicet; aude aliquid brevibus Gyaris & carcere dignum, Si vis esse aliquid.

LXXIII.

Nihil autem obstat *τὸ ῥητὸς* quod Lucas & Paulus Phrasin mutant, vocantes Poculum illud Novum Testamentum In sanguine Christi, cum Matthæus & Marcus hoc, quod porrigebatur, vocarent sanguinem Christi. Nam Matthæus & Marcus loquuntur idiotismo Græcorum, Lucas & Paulus Hebræorum: Hebraismus enim ille in scriptura veteris Testamenti frequens est, ut

* *Exempla vi-*
de Eph. 6, 5. 1.
Cor. 2, 3. 2.
Cor. 1, 12. Col.
4, 5. &c.

Gen. 32. in baculo meo transivi Jordanem, hoc est cum baculo
Psal. 63. introito in domum tuam in holocaustis hoc est cum ho-
locaustis. Hujusmodi Hebraismi plures in Paulinis scriptis reperi-
untur *. Lucam autem suum Evangelium à Paulo habere, veteres
testantur. Vide *Tertull. lib. 4. contra Marcionem.*

LXXIV.

Certum igitur est, verba Institutionis tropum non admitte-
re. fieri enim non potuisset, quin ab aliquo Evangelistarum illud
annotatum fuisset: vel saltem ab ipso Christo, cum in tertio cælo
verba illa ad Paulum repetijt. Hoc enim esset contra Christi con-
suetudinem, qui, si quid obscurius aut figuratè discipulis suis pro-
posuit, alibi planius exposuit: juxta generalem illam commone-
factionem: Non est occultum, quod non manifestabitur, nec ab-
sconditum, quod non cognoscatur Luc. 8. v. 17.

LXXV.

Prætereo alia multa, quæ pro τῶν ῥημάτων Verborum Testamenti
in medium possent afferri: ut quod indignè manducantes dicun-
tur rei fieri non panis aut vini, sed corporis ac sanguinis Chri-
sti. 1. Cor. 11. quod ex verbis ambiguis, figuratis, & obscuris nullus
constitui possit fidei Christianæ articulus: quod verba juxta ῥημάτων
accepta unam, eamque planam & perspicuam gignunt sententi-
am, *ἡ ἀλήθεια* verò Calvinianorum multivariam, ut supra vidimus;
quodque consensus orthodoxæ antiquitatis à nostris stat parti-
bus: quæ rationis nostræ discursum fingendis absurdis ad Christi
veritatem & omnipotentiam, verborum perspicuitatem, & A-
postolicum consensum subinde remittit.

LXXVI.

Sed duo habent hoc in loco Adversarij, quæ nostræ senten-
tiæ objiciunt. 1. est quod dicunt, nos à τῶν ῥημάτων recedere, quando
affirmamus, Christi corpus sub, in, cum pane adesse & exhiberi.
2. Lutherum in hac sententia non semper fuisse sibi constan-
tem.

LXXVII.

De particulis
in, cum, sub.

Trivialis utraque cavillatio est: ad quarum priorem scien-
dum est: Phrases illas duas, *Hoc est corpus meum: & in, sub vel cum*
pane est corpus domini: non esse contrarias, sed unam explicare alte-
ram. Utraque enim notat arctissimam unionem panis & corpo-
ris

ris: & posterior ostendit, mediante pane verè distribui ac una manducatione sumi corpus Domini, absque ulla inclusione locali corporis in pane: sicut Apostolus Paulus scribit, CHRISTUM esse DEUM Rom. 9. v. 5. DEUM esse in CHRISTO. 2. Cor. 5. ubi neque contrarietas Phrasium est, sed mutua declaratio; neque inclusio unius naturæ in alteram, sed utriusque vera & realis unio notatur.

LXXIIX.

Cumque sancti patres etiam, qui aliàs *poterunt* in verbis Cœnæ sedulo urgent, iisdem Phrasibus utantur, (ut quando Augustinus scribit, nos accipere in pane, quod pependit in cruce; nos sub vini specie & sapore sanguinem CHRISTI potare: & Ambrosius, sub utraque specie totum sumi Christum,) cumque in Augustana Confessione, ejusdem Apologia & Concordia Wittenbergenfi, à quibus scriptis sacramentarij quoque alieni esse non videri volunt, reperiantur; Ecclesijs nostris hoc cavillo molesti amplius esse meritò cessare debebant.

LXXIX.

Posterius cavillum insignem habet adjunctam calumniam, qua ex Lutero nostro Prothea, aut Polypum quempiam, cui vis saxo adhærentem, quantum in ipsis est, fingere satagunt. Quatuor enim sententias de Cœna Dominica B. Lutero tribuunt, ut apparet inter cætera in primis ex novitiâ Ubiquitatis, censurâ pag. 20.

LXXX.

Primum ajunt, ipsum à partibus Sacramentariorum stetitisse, non præsentiam sed significationem tantum corporis absentis in cœna credidisse idque probare conatur censor ubiquitatis. 1. ex tom. 1. Ger. Jen. f. 321, ser. de Novo Testamento, ubi Lutherus Sacramentum vocat signum externum, quod tamen res spirituales HABEAT & significet: 2. ex tom. 2. p. 31. b. serm. de fraternitate, ubi Sacramentum à corpore Christi distinguit. 3. ex homil. super Epistolam Dominicæ septuagesimæ, ubi Sacramenta vocat signa, per quæ detur fides & spiritus. 4. ex tom. 1. Jen. Ger. f. 202. ser. de sacrament. ubi sacramentum vocat externum quid & visibile. 4. ex ser. super Joh. c. 6, ubi scribit Lutherus, panem super altari

sancum

Sacramentarij ex D. Lutero Verbum faciunt

tantum esse signum, Christum intus manducari, non autem in os dari. 5. in Serm. super 1. Cor. 10. ubi docet Christum spiritualiter edi ac bibi, id est edendo & bibendo externè intus fidem exerceri internè 6. ex commentar. cap. 6. Esa. ubi scribit corpus Domini, & panem Domini pro eodem accipi, figura sermonis. 7. ex tom. 2. lat. Jen. fol. 311. ubi scribit, non Sacramentum, sed fidem Sacramenti justificare: 8. ex lib. de abrogat. missæ. ut circumcisio fuit signaculum pacti, ita panem esse pignus promissionis.

LXXXI.

Ad quæ loca omnia ut aliquid respondeatur, primum in genere notanda est ambiguitas vocabulorum, Sacramenti, signi, signaculi, Figuræ sermonis, spiritualis itidem manducationis: quæ vocabula rectè explicata, totum hoc negotium reddent expeditius: & Lutherum à calumnia ista liberabunt: idque fieri tantò majus operæ pretium est, quia nonnulli ex Pontificijs etiam eodem ungue sese scabunt, & Calvinistas ex Luthero didicisse scriptitant, Sacramenta nihil aliud esse, quam visibilia signa, quæ ad fidem inserviant & alliciant, nec quidquam prodesse, nisi jam ante panem de cælo descendentem interius comederis &c.

LXXXII.

Igitur *Sacramentum* interdum significat totam actionem sacram, constantem duabus rebus, cœlesti & terrena: & sic Lutherus hanc vocem accipit, quando scribit, non Sacramentum sed fidem justificare: nam Sacramenta non ex opere operato conferunt justificationis gratiam; sed infidelibus cedunt ad iudicium 1. Cor. 11. Interdum alteram duntaxat partem elementarem, non quod ea totam Sacramenti substantiam absolvat, sed respectu rei invisibilis seu cœlestis, cujus signa visibilia sunt externa illa Elementa. Et hoc posteriore usu vocabuli, qui Sanctis patribus præsertim Augustino, non fuit infrequens, D. Lutherus noster Sacramentū vocat externum quid & visibile; hoc etiam sensu Sacramentum à corpore Christi distinguit, & quidē non ratione sacramentalis præsentia, sed ratione naturæ & essentiæ. Alia n. est natura panis, alia corporis: alia vini, alia sanguinis, quas diversissimas naturas per Transsubstantiationem confundi conqueritur.

LXXXIII.

Quando Sacramenta vocat *signa externa*, non intelligit signa

Vide Tribon.
Cassium in
pseudojubil.
§ 24. p. 389.
seqq.

gna tantum significantia, sed exhibitiva: ideo *in Ser. de preparatione ad mortem tom. 1. len. f. 181.* vocat quasi-visibilia signa divinæ sententiæ: & *in sermone de Sacram. tom. 1. fol. 204. b.* ita scribit: duas illas species (panis & vini) non vacuas instituit, sed veram & naturalem suam carnem in pane, verum & naturalem suum sanguinem in vino dedit, ut omnino integrum Sacramentum atque signum daret: & *in ser. de Novo Testamento* signum externum Sacramenti res spirituales non tantum significare, sed & HABERE scribit. Nihil igitur Lutheri signum commercij habet cum *synopsis* Zwingliana.

LXXXIV.

Signaculi vox ad integram Sacramenti substantiam pertinet, qua obsignatur fructus Sacramenti: atque ita Lutherus rectè sacram Cœnam vocavit pignus promissionis, sicut circumcisio est signaculum pacti: nunquam autem B. Lutherus signaculum vocavit partem duntaxat externam & visibilem, ut Calviniani nungantur.

LXXXV.

Per *Figuram Sermonis* intellexit B. Lutherus non Sacramentorum metonymiam, ut falsò sibi imaginatur Ubiquitatis Censor, sed Synecdochen Scripturæ usitatam, qua totum aliquod nominatur, & pars ejus, præsertim principalis, intelligitur, quemadmodum semetipsum explicat Lutherus in Confess. majore: ubi vocat synecdochen grammaticam, quæ figura dictionis est: ubi neque subjectum neque prædicatum à sua significatione dimoveatur, sicut ibidem exemplis ostendit. Sic igitur pro eodem sumitur corpus & panis, dicente Luthero, pro eodem nimirum unito sacramentaliter; & quidem figura sermonis, hoc est, per synecdochen, quia panis porrigitur, & corpus simul unitum, præcipuè intelligitur.

LXXXVI.

Spiritualis manducatio sumitur interdum pro manducatione mystica & cœlesti, quo pacto corpus Domini quoque vocatur cibus spiritualis, quia alit ad vitam spiritualem. Usitatè autem accipitur pro manducatione fidei. Et hoc pacto verè scribit Lutherus, corpus ac sanguinem edi spiritualiter, hoc est, vel ut cibum mysticum & cœlestem, vel etiam spiritualiter per fidem, si manducatio
D
debet

debet esse salutaris; quæ tamen vel corporis Christi præsentiam
vel manducationem oris nequaquam excludit.

LXXXVII.

Ex his ergo constat, Lutherum nostrum nihil omnino habere
re commercij cum ^{æstetia} Calvinistica, quam tot scriptis ex profes-
so refutavit. Quia vero loca ista Lutheri Censor iste Lampadius
ex libro Embdensium de cœna transcripsit: vidëat Lector specia-
le responsum ad locos istos fere singulos in solidâ Refutatione i-
stius libelli, cap. 6. pag. 159. seqq.

LXXXIIX.

Secunda opinio, quam Sacramentarij Luthero tribuunt, est
Transsubstantiario Papistica, quam canonisatam ab ipso fuisse in
majore confessione, impudenter scriptitant, eò quod ibi cominē-
dat Lutherus Berengarij confessionem, Nicolai Papæ autoritate
editam, in qua dicit Berengarius, se dentibus atterere corpus
Christi,

LXXXIX.

Ubi i. sciendum est, nos non negare, B. Lutherum primis an-
nis ex infelicitate istius seculi, transsubstantiationi favisse, & qui-
dem anno adhuc 20. in serm. de fratern, ubi scribit, sicut panis in-
verum & naturale corpus Christi; vinum in verum & naturalem
Christi sanguinem convertitur, ita & nos in spirituale Christi
corpus, id est in communionem Christi & omnium sanctorum
converti: ita ut mirum sit, quod ex illo sermone audent Sacra-
mentarij Lutherum in suum trahere collegium.

XC.

Sed ex commendatione palinodiæ Berengarianæ, licet à Pa-
pa imperatæ, nemo Transsubstantiationis crimen ipsi impingere
potest. Nam quod Berengarius dicit, se atterere dentibus suis ve-
rum corpus Christi, hoc Lutherus non ad ipsum corpus in se, (qua-
si ex panë corpus Christi factum sit) sed ratione unionis Sacramen-
talis, refert. Christi enim corpus atteri dicitur, propter panem sibi
Sacramentaliter unitum, sicuti Spiritus Sanctus descendere dici-
tur, quando columba descendit, cum qua unitus est.

XCI.

Tom. 3. Ten. Ita enim habent verba Lutheri in majore confessione: *Qui*
germ. fol. 487. hunc panem edit, corpus Christi edit: qui hunc panem dentibus aut lingua at-
terit

terit, corpus Christi dentibus aut lingua atterit. Et tamen verum semper est, neminem videre corpus Christi, palpare, edere vel dentibus atterere, sicuti alias carnes visibiliter videmus & atterimus: Nam quod pani accidit, rectè atque ordine corpori Christi attribuitur, propter Sacramentalem unionem.

XCII.

Et sic patres etiam locuti fuerunt, quos tamen Transsubstantiatione non docuisse constat. Chrysostr. homil. 27. in Epist. 1. ad Corinth. Hoc facitis, inquit contra ebriosos, cum ad mensam Domini accumbitis, illa ipsa die, qua dignus habitus es carnem ejus lingua attingere. Et homil. 3. ad Ephes. Quomodo comparebit ante tribunal Christi, qui labijs immundis auferit corpus ipsius & tangere: & homil. 80. ad populum Antiochenum scribit: Linguam cruentari admirabili sanguine Christi.

XCIII.

Tertiò scribunt, Lutherum deinceps docuisse veram corporis Christi in cœna præsentiam, quam rejecta Ubiquitate ex solis verbis institutionis petendam esse judicavit. De Ubiquitate enim seu existentia in omni loco disputari non debere, aliam esse rem, in hoc negotio. Tandem autem adversariorum instantia coactum ipsum Ubiquitatem etiam, seu corporis Christi omn. præsentiam tanquam tabulam ex naufragio arripuisse.

XCIV.

Verùm supra dictum fuit, qua occasione Lutherus ex articulo de omnipræsentia carnis Christi cæperit probare præsentiam ejusdem in Sacrosancta Cœna, nimirum adversariorum Zwinglianorum incredulitate & impudentia compulsus, quod Censori libenter largimur: non tamen propterea sententiam mutavit, si, cogentibus Adversarijs, ex alio promptuario defensionis tela petijt: quarta igitur opinio per calumniam Luthero afficta est.

XCv.

Præter has quatuor opiniões, quas nuperrimus Bremensis censor habet, palinodiã quoq; satis impudenter affinxerunt Luthero Heidelbergenses, Embdenses, & alij, quasi paulò antè obitũ sententiã de reali præsentia Corporis Christi in Cœna revocarit, in privato colloquio cum Domino Philippo: sed quia ad hanc impudentiam

satis solidè & nervosè responsum est in refutatione scripti Emb-
denfis, & in scripto D. Morlini (qui Beatum Lutherum per annos
aliquot & novit & audivit) contra triviale & epidemicum Theologo-
rum mendacium anno 1565. edito quod extat in historia August.
Confess. edit. lat. p. 622. seqq. nos jam concludimus, B. Lutherū in
ista sua sententia, quam ex verbis institutionis de vera & reali
præsentia Christi in cœna hausit, ab anno usque 22. usque ad ulti-
mum vitæ halitum constanter perseverasse: quod sanæ doctrinæ
depositum sartum rectumque conservare & ad posteros pro virili
propagare, Ecclesiæ CHRISTI interest.

XCVI.

*De Unione Sa-
cramentali.* Cū ergo certum & indubitatum sit ex his, quæ hæcenus dicta
fuerunt, non tantum panem aut vinum, sed & verum & substan-
tiale corpus CHRISTI in Sacramento Cœnæ adesse: quod ne qui-
dem Sacramentarij negare possunt, si integritatem Sacramenti
(quod ex duobus constat, re terrena & cœlesti) retinere cupiunt:
proximum nunc est, ut inquiramus, quomodo panis cum corpo-
re, vinum cum sanguine uniat, ut unum Sacramentale *Cod. 2.* in-
de fiat.

XCVII.

*Miscellan. pa.
351. A.* Hoc caput, (inquit *Zanchius* in dissid. de cœna) potius ab ho-
minibus inventum est, quam propositum in scriptura à Spiritu san-
cto. Neque enim in scripturis ulla aperta mentio est de unione
corporis CHRISTI cum Symbolis; vel de præsentia corporis
CHRISTI in cœna: Quamobrem potuisset hæc quæstio sine ullo
Ecclesiæ detrimento omitti.

XCIX.

1. Cor. 10. Sed non absque impietate ista proferuntur. Numquid enim hu-
manum est inventum, quod Paulus scribit, panem Eucharisticum
esse *ignavia* corporis CHRISTI? certè ubi *ignavia* est, ibi præsuppo-
nitur *evan.*: ea enim quæ nullo prorsus modo sunt conjuncta, nul-
lo quoque prorsus modo communicationem admittunt: Non
igitur absque detrimento Ecclesiæ quæstio de unione Sacramen-
tali omitti potest, nisi corpus & sanguinem Domini à Sacrosancta
Cœna prorsus excludere, & vacua Symbola, hoc est, pro nucleo
putamina in Sacramento relinquere volueris, quod ne quidem
Sacramentarij, facere videri volunt.

XCIX.

De unione igitur Symbolorum cum carne & sanguine Christi quæstio necessaria est: ubi sciendum, removendum esse ab hoc negotio omnes unionis modos, quos videmus ijs in rebus, quas vel ars vel natura conjunxit. Sacramenta enim neque ab arte humana, neque ab ullis naturæ legibus, sed à sola DEI ordinatione dependent.

C.

Omissis itaque cæteris Unionum modis, quibus duo fiunt unum, vel inclusione, vel personâ, vel numero, vel contractu, vel operatione & efficacia, de quibus nulla hîc est quæstio, sequitur hinc excludere nos: 1. Unionem essentialem, quasi ex pane & corpore, ex vino & sanguine una fiat essentia, unde Pontificiorum nata est Transsubstantiatio: hanc enim constanter rejicimus: 2. unionem *relativam* seu relativam, quam fingunt Sacramentarij, in qua nulla fit realis copulatio symbolorum cum re cœlesti, sed nulla relatio, hoc est, mystica corporis & sanguinis CHRISTI per panem & vinum significatio, & repræsentatio: ubi nomen duntaxat signati tribuatur signo, absque ulla rei conjunctione. *Vide: Ursin. in Isagoge ad contr. Euchar. propos. 2.*

CI.

Hæc omnia hîc excluduntur merito 1. Quia vel ex arte hominum, vel ex legibus naturæ dependent: quæ ex hoc mysterio exulare diximus: 2. quia integritatem Sacramenti tollunt; auferendo ex Sacramento vel partem terrenam, ut fit in Unione Essentiali Papistica, ubi panis in corpus, vinum in sanguinem, (ut cum barbaris illis loquamur) transsubstantiatur; vel partem cœlestem, ut fit in unione *relativa* Sacramentariorum, ubi corpus à pane, sanguis à vino tanto intervallo sequestratur, quanto distat supremum cœlum ab infimâ terrâ.

CII.

Proinde statuimus, credimus & confitemur, Unionem panis & corporis, vini & sanguinis esse, *mysticam & sacramentalem*, quæ facit, ut res terrena cum cœlesti revera unum fiat in mysterio, ita ut pani realiter adsit corpus CHRISTI, vino realiter, adsit sanguis CHRISTI, unumque cum altero, cum Symbolo pars cœlestis verè & realiter exhibeatur ac percipiatur.

D 3

CIII. Ja.

CIII.

De prædicatione Sacramentali. Jam verò qualis est Unio, talis est & prædication, nimirum prædication non propria *συνορισμός*, quia res Sacramentales non uniuntur Physicè: non figurata, quia non uniuntur relativè: sed Sacramentalis atque mystica, quæ ad genus prædicationum inusitatârû refertur, quia res diversissimæ, modo ineffabili & planè mystico uniuntur, cujus unionis, extra Sacramenta, non est simile exemplum in naturâ.

CIV.

Formulæ tamen loquendi occurrunt passim in Scriptura & communi usu, ubi duæ res in unum coeuntes complexum, non singulæ seorsim, sed ambæ junctim una dictione notantur, ut cum Johannes vidit Spiritum sanctum in specie columbæ descendentem, rectè dicebatur: hoc quod vides, est Spiritus S. cum sacerdos, ostenso vase fictili, diceret, hæ sunt aquæ amarissimæ: cû ministri ostensis hydrijs dicerent, hoc est vinum: cum Elisæus diceret de flammeis equitibus, hi sunt angeli Dei. Sic mater monstratis cunis dicit, hoc est infans, & tabellarius ostenso marsupio, ait, hoc est pecunia centum florenorum: in quibus formulis loquendi res principalis & ab externis sensibus remota exprimitur, & minus principalior, tanquam medium & organon exhibitionis, connotatur: quam prædicandi rationem Lutherus Synecdochicam vocavit, ut paulò antè notavimus.

CV.

In Confess. majore pag. 222.

Non autem existimandum est, prædicationem inusitatam atque Sacramentalem tollere *ἢ πρὸς* verborum Testamenti. Nam *ἢ πρὸς* respicit singula vocabula seorsim considerata: prædication verò integram propositionem, in qua duo disparata admirando mysterio cōjunguntur. Quinimò hæc prædicandi ratio *ἢ πρὸς* stabilit & confirmat: quia inusitata prædication tum demum locum habet, quando singuli in propositione termini propriè & absq; ullo tropo accipiuntur: quamprimum tropum admiseris, inusitata prædication expirat, & in figuratam transit.

CVI.

Regula de prædicationibus Sacramentalibus.

Ut igitur de prædicationibus Sacramentalibus judicium nostrum rectè informetur: duæ regulæ diligenter sunt observandæ:
 1. In propositione Sacramentali omnes voces proprium suum simplicemque sensum retinent. 2. Omnes figuratæ locutiones reduci possunt ad regulares. Ex quibus regulis sequitur, figuratum & Sacramentale se invicem excludi.

cludere: ac proinde somnium esse Calvinisticum, quando propositiones Eucharisticas figuratas vocant Sacramentales.

CVII.

Ex his quæ de Unione & prædicatione Sacramentali dicta sunt, dependet etiam *modus manducationis*. Nam, ut illa *æp̄m̄* est & inexplicabilis, ita & hic verbis exponi non potest, sed usitatè mysticus & Sacramentalis appellatur, quia nusquam, nisi in hoc Sacramento locum obtinet.

De manducatione Sacramentali.

CIX.

Si autem de Organo perceptionis quæstio est, Oralis manducatio dicitur, quia ore corporis integrum Sacramentum percipitur, ita ut manducato pane, verum & essentialis Christi corpus edatur; & hausto vino, verus & essentialis Christi sanguis hauriatur; hoc tamen observato diversitatis respectu, quod panis & vinum primò & immediatè manducantur & hauriuntur: corpus verò & sanguis mediatè & consequenter, quia mediante pane & vino exhibentur & percipiuntur.

CIX.

Hoc pacto etiam in vocabulis Edendi & Bibendi *æp̄m̄* observatur: Manent enim in propria sua significatione, licet dicatur, respectu corporis & sanguinis Christi, illud imperscrutabiliter & ineffabiliter fieri: aliud enim est res propriè sumpta, aliud modus rei: ut cum dico, Maria portavit filium Dei in utero suo, ibi vocabulum portandi propriam suam significationem retinet, & tamen respectu Filij Dei fit illud imperscrutabiliter & præter rerum seriem.

CX.

Hinc sunt præclara illa verba Leonis *ser. 6. de jejun. Sic sane mensæ communicare debetis, ut nihil prorsus de veritate corporis & sanguinis Domini ambigatis. Hoc enim ore sumitur, quod corde creditur: & August. Epist. 118. placuit spiritui sancto ut in honorem tanti Sacramenti in os Christiani prius Dominicum corpus intret, quam ceteri cibi. Et Tertull. de resurrect. carnis: Caro corpore & sanguine Christi vescitur, ut & anima à DEO sanguinetur.*

CXI.

Neminem autem hic offendat absurdū rationis humanæ iudiciū de hoc mysterio, quæ ex orali manducatione corporis Christi non nisi Capernaïtica laniena facere potest, quæ in dilaceratione & deglutatione corporis Christi consistit, quam nos ex animo detestari protestamur: cogitemus potius, quid institutio Christi, quid unio Sacramentalis duarū essentialium partiū in hoc Sacramento, quid deniq; finis & intentio, hujus institutionis requirat.

CXII.

Christus sanè in Verbis Testamenti Edere nos jubet panem & corpus suum, non ore panem, fide corpus, sed uno eodemq; organo utrumque. Unio Sacramentalis utrumq; præsentissimè conjungit, ita ut absq; divulsione unionis diversa organa perceptionis excogitari non possint. Intentio Christi instituentis hæc erat, ut hoc Sacramentali alimento pasceretur non solum anima sed & corpus, hoc est totus Christianus, quam ob causam Irenæus corporibus nostris ex perceptione cœnæ Dominicæ spem facit resurrectionis ad vitam *lib. 4. cap. 34.* non itaq; *ὁπρὸς τὸ* corporale in hoc Sacramento excludi potest.

CXIII.

Prætereo multa, quæ peculiarem tractationem requirunt: hæc pauca pijs mentibus sufficiunt, ad elidenda absurda rationis & captivandam rationem sub obsequium fidei, Non enim esset mysterium, si rationi abblandiretur: nec satis dignè Sacramentum hoc expendit, qui posthabito verbo & mandato Domini speculationibus suis indulget.

CXIV.

Semper autem cogitemus, quando de Sacramentali manducatione loquimur, de substantia Sacramenti adhuc quæstionem esse, non de fructu, de *ὄφελος* corporis Christi, non de *ὁμοιωσις* *ὁμοιωσις* enim non ore sed fide, non ab omnibus, sed à fidelibus, non tantum in Sacramento, sed & extra Sacramentum, non Sacramentaliter, sed spiritualiter percipitur: quo sensu vulgatum illud Augustini accipiendum est: *Quid par as dentes? Crede & manducasti,* de manducatione nimirum spirituali seu fidei.

CXV.

Sed de istis quæstionibus obiter: quarum sufficiens explicatio passim ubique reperitur. Nos hæctenus quantum DEUS dedit pro verbis Testamenti Christi diximus: quæ qui obscuritatis arguet aut improprietas, verendum est, ne læsæ majestatis divinæ reus agatur: qui verò simplici fide ea retinuerit, veri-

tati feret patrocinium: In qua veritate serva
nos, Domine Jesu: Sermo tuus
est veritas.

F I N I S

X.

Causae morbores alie externe sunt, ut ictus, casus,
exagitatio ab equo, a balneo, ab exercitatione vehem
menti, a forti contentione vocis, a motu corporis la
borioso post sumptum cibum, a subita refrigeratione.
Alie interne sunt, ut immoderata copia sanguinis gra
vis naturam, & irritans exultricem, vel tenuitas
aetheris sanguinis. Quandoq; in parte recipiente ca
lor aut dolor, quo fit vel augetur attractio.

XI.

Ad has causas accedit imbecillitas laterum, pro
pter quam non quidem attrahitur, sed tamen promptius
excipitur fluxio.

XII.

Ex his insistentibus causis, prout Hippocrates
initio experitur fomentis temperatis calidis, quod inter
signum de habitu corporis non plethorico, ut scilicet
& morbum tollat & dolorem leniat, ne ratione doloris
augeretur afflicto.

XIII.

Si dolor non cedat fomentis, & nervosa humo
res

... carni ...
... com ...
... a ...
... gloria ...
... in ...
... pe ...

2.8. Gloria in excelsis deo

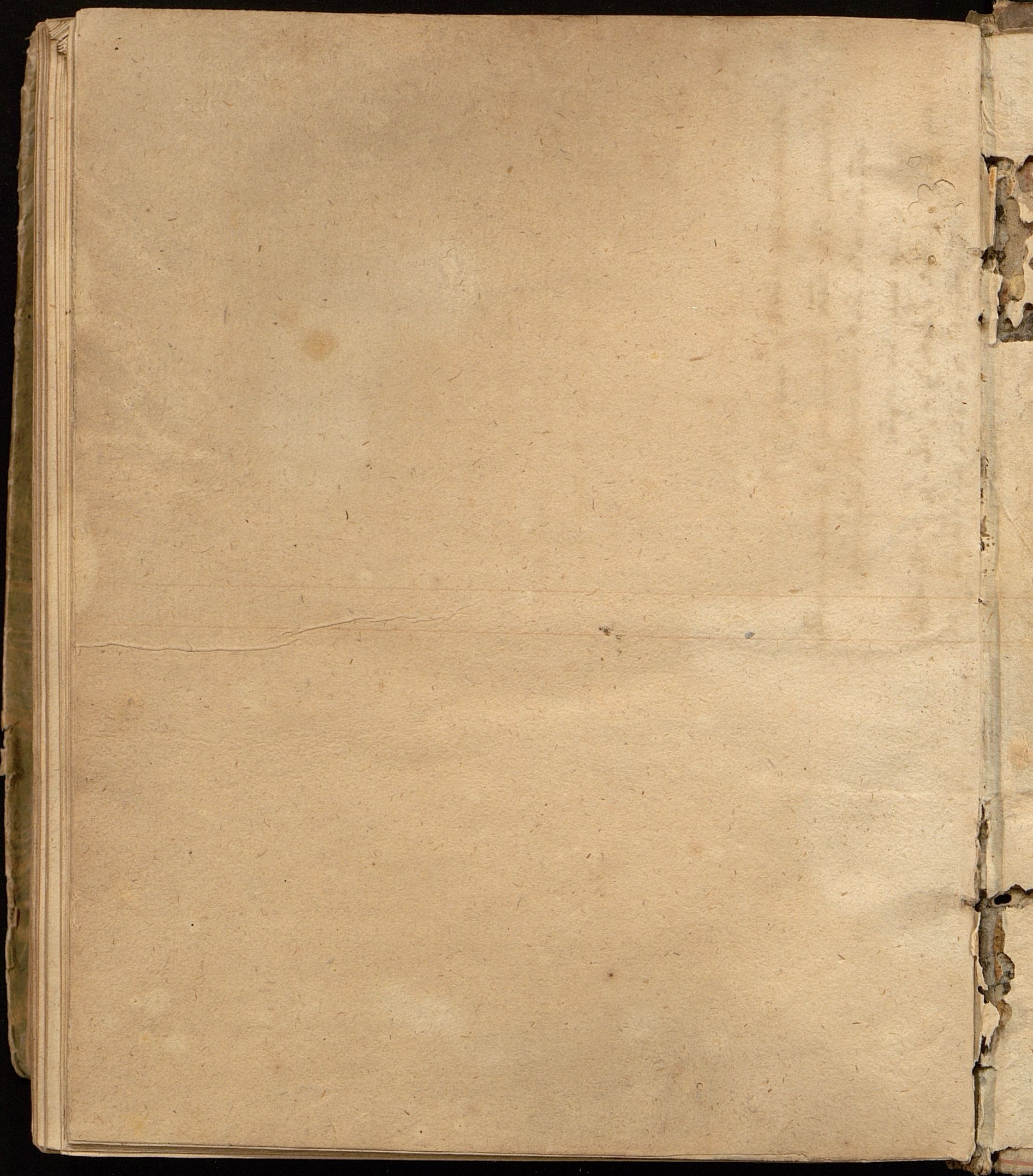
~~Off: V. humiliter deus in excelsis deo
conmunicata sunt in excelsis deo~~

~~Calo. mag. hoc argto:~~

~~Gloriam hanc altari o claudis +, illa qd p pccatos
suis carni est conuincit; qd gloria in excelsis deo pccis~~

170 PROPHETIA

94 A 7359

ULB Halle 3
002 625 679

Sb.

Retro

W 17

2 14

13

A. A.

• Disputatio ordinaria,
De
**VERBIS TESTA-
MENTI JESU CHRISTI**
Filij Dei,
*HOC EST CORPUS MEUM.
HOC EST SANGUIS MEVS.*
Adjuvante Spiritus S. gratiâ,
*In celeberrima Academiâ WITEBERGENSI
publicè proposita, & Calvinianorum
strophis opposita,*
PRAESIDE
FRIDERICO BALDUI-
no SS. Theol. D. Pastore &
Prof. publ.
Respondente
M. NICOLA O HARDKOPFF
Stadense, Facult. Philosoph. Adjuncto.
Ad. d. 4. Augusti, horis & loco solitis.
WITEBERGÆ,
Excusa typis Joh. Gormani Anno 1699.